

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט

פנינו תר-גום יזכרתו

מ-שת עקב

חידושים ופנינים
בפרשנות המקרא
מתרגום יפתח מן עוזיאל

הרב מאיר שפירא

פניני תרגום יונתן
הרב מאיר שפריר זצ"ל

מחבר הספר
"משמעות האותיות"

כל הזכויות שמורות
בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות:

05832-628-54
0686762@gmail.com

לקבלת הגיליון במייל:
0686762@gmail.com

נשמח לקבל הארות והערות

קטת
עימוד ועיצוב

☎ 050-412-452-4
✉ Kesetgraf@gmail.com

נידוני הפרשה בתרגום יונתן

- ד פן תרבה עליך חַיִּת הַשָּׂדֶה • חיות השדה יגיעו ממילא או שיש צורך בהגעתם?.....
- ה וְרָגַלְךָ לֹא בַצֶּקֶה • האם בני ישראל הלכו במדבר יחפים, או עם מנעלים?.....
- ו אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִינָהּ בְּרִזְל וְעֵהָרְרִיהָ תִחְצֵב נַחֲשֵׁת • אבנים וברזל כפשוטו או כמשל לחכמיה?.....
- ז וְאִכְלַת וְשִׁבְעַת וּבִרְכַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ • האם נדרשת זהירות כבר בשעת האכילה ואיך היא משליכה על הברכה?.....
- ח לִפְנֵי בְנֵי עֵנָק • מיהו הענק אשר היה אביהם של הענקים?.....
- ט כִּי שַׁחַת עֵצֶךָ • מדוע עם ישראל נקראו עמו של משה?.....
- י וְאַשְׁבְּרֶם לְעֵינֵיכֶם • האם האותיות פרחו רק לאחר שבירת הלוחות?.....
- יא פְּרִיחַת הָאוֹתִיּוֹת לְאַחַר שְׂבִירַת הַלּוּחֹת.....
- יב הַפֶּלֶא בְּרֵאִיִּת הָאוֹתִיּוֹת פּוֹרְחוֹת.....
- יג כִּי יִגְרַתֵּנִי עַפְנֵי הָאָף וְהַחֲצֵה • ממה היה ירא משה מחרון אף ה' או ממלאכי חבלה?.....
- יד שֵׁם אֶת אֶהָרֹן וְיִקְבֹּר שָׁם וְיִזְכֶּהוּ אֶלְעָזָר בְּנֵי תַחְתָּנוּ • מה השייכות בין כהונת אלעזר לפורענות שבאה מחמת שנתעצלו בהספדו של אהרן?.....
- טז הָאֶרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ • מה בא הפסוק ללמדנו בכך שהשמים והארץ וכל אשר בה לה?.....
- יח

תוכן עניינים דיגטלי

מעבר לעמוד המבוקש
באמצעות לחיצה על השורה המקשרת

פרשת עקב

**פֶּן תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה • חיות השדה יגיעו ממילא
או שיש צורך בהגעתם?**

**(דברים ז, כב) וְנָשַׁל יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֵיךָ מֵעַט מְעַט
לֹא תוּכַל פִּלְתָּם מִהָר פֶּן תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה:**

מדוע יתרבו חיות השדה? והאם זה קשור ל'אין עושין רצונו של מקום'?

סיבת הגעת החיות מבוארת ברמב"ן: שאם יכלו אותם במלחמה ביום אחד או שיגרשום מן הארץ בשנה אחת, תהיה הארץ שממה, וממילא - רבה עליך חית השדה.

ברש"י הוסיף שחשש זה קיים רק משום שגלוי לפניו שעתידים לחטוא, כי בשעה שעושים רצונו של מקום, אין להם לירא מחיות השדה.

ת"י מבאר באופן אחר:

וַיִּגְלֵי יְיָ אֶלְהֶכּוֹן יֵת עִמָּמָא הָאֵלִין מִן קַדְמִיכוֹן קָלִיל, לָא תִיכוֹל
לְשִׁיצִיּוֹתְהוֹן בְּפָרִיעַ, דְּלָמָא יִסְגִי עֲלִיכוֹן חֵינֹת פָּרָא פֶּד יִיתוֹן לְמִיכוֹל
גּוֹשְׁמִיהוֹן:

[ויגלה (לשון גלות) ה' אלקיך את העמים, האלה מלפניכם מעט, לא תוכל לכולותם
מהר שמא תרבה עליכם חית השדה כאשר יבאו לאכול גופיהם]

ת"י מבאר שסיבת התרבות חית השדה אינה מחמת השממה שתיווצר בארץ, אלא מפני ריבוי הגוויות של גויי הארץ - שיבואו חיות השדה לאכול את גוויותיהם.

משמע מדבריו שחיות הארץ משמשות בתפקיד כלוי הגוויות מן הארץ, גם בצורה זו שהם כלים 'מעט מעט', והחשש מהתכלותם 'מהר' - הוא, שמפני ריבוי הגוויות והצורך לפנותם - 'תרבה עליך חית השדה'.

ובזה מיושב מדוע לא עשה ה' נס שלא יתרבו חיות השדה למרות כלוי האומות בבת אחת? משום שאם ימותו כל גויי הארץ בבת אחת יהיה צורך לפנות את גוויותיהם מן הארץ, וזה ייעשה באמצעות 'חיות השדה' ויש חשש שמא יתרבו עליך.

מדברי ת"י עולה שאין זה שייך כלל ל'שעה שאין עושין רצונו של מקום', אלא סיבת בוא החיות הוא לתועלת ישראל וכהנ"ל, ודלא כדברי רש"י.

אמנם יתכן שהחשש ש**יזיקו** חיות השדה הוא מחמת שאין עושין רצונו של מקום. ולו לא היו עתידים לחטוא הגם שהיו באים חיות השדה לצורך פינוי הגוויות לא היו מזיקים אותם.

כך גם תירגם יונתן את הפסוק בפרשת משפטים (שמות כג, כט): "לֹא אֶגְרֹשְׁנֶנּוּ מִפְּנֵיךָ בְּשָׂנָה אַחַת פֶּן תְּהִיֶה הָאָרֶץ שְׂמֵמָה וְרִבָּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה". - "וַיִּסְגֹּן עָלֶיךָ חַיֹּת בְּרָא כִּד יִיתֹן לְמִיכֹל פִּיגְרִיהוֹן וַיִּזְקֹן בָּךְ" - [וירבו עליך חיות השדה כאשר יבאו לאכול פגריהם ויזיקו בך].

וְרִגְלֶךָ לֹא בְּצִקָּה • האם בני ישראל הלכו במדבר יחפים, או עם מנעלים?

(דברים ח, ד) שְׂמִלְתָּךְ לֹא בִלְתָּה מֵעֲלֹיךָ וְרִגְלֶךָ לֹא בְּצִקָּה זֶה אֲרֻבְעִים שָׁנָה:

מה החידוש בכך שרגלך לא בצקה?

רש"י אמר שרגלך לא נפחה כבצק כדרך הולכי יחף שרגליהם נפוחות. - משמע מדבריו שבני ישראל הלכו יחפים.

וראה בשפתי חכמים שהקשה מלשון המקרא בפרשת כי תבוא (דברים כט, ד) 'ונעלך לא בלתה מעל רגלך'. ומשמע שהיו הולכים במנעלים. עוד הקשו על רש"י שהלא הענן הולכם ואף

אם היו בלא מנעלים מדוע שיבצקו רגליהם?

יש שפירשו בדעת רש"י שליוצאי מצרים היה מנעלים אך לאלו שנולדו במדבר לא היה מנעלים והפסוק בפרשת כי תבוא מדבר על אותם שיצאו ממצרים. והפסוק כאן מדבר על ילידי המדבר.

ת"י כאן מפרש באופן אחר:

**כְּסוּתְכֹן לֹא בָלַת מְעִילוֹי גּוֹשְׁמִיכוֹן וְרַגְלִיכוֹן לֹא הָלִיכוּן מִיַּחְפִּיין דְּנָן
אַרְבְּעִין שָׁנָיִן:**

[שמלתכם לא בלתה מעל גופכם. ורגליכם לא הלכו יחפים זה ארבעים שנה]

ת"י מפרש שרגליכם לא הלכו יחפות - זה ארבעים שנה. כלומר שתמיד הלכו עם מנעלים והנעל לא בלתה מעל הרגל. (וכן פירש האונקלוס)

בשפתי חכמים (כאן) כתב, שאין להקשות לפירוש זה מה החידוש בכך שרגלך לא בצקה, הרי היו להם מנעלים ומדוע שתינזק? דזה גופא החידוש שלא הגיעו למצב של יחפות אלא נשארו תמיד במצב זה שהנעל לא בלתה וממילא הרגל לא בצקה.

גם בדעת רש"י יש שפירשו שאכן הלכו במנעלים אלא שהפסוק כאן מלמדנו ממה ניצלו (מבצקה) בכך שלא בלו נעליהם.

**אַרְץ אֲשֶׁר אַבְנֵיהָ בְּרֹזַל וּמַהֲרֵיהָ תַחְצַב נְחֹשֶׁת •
אבנים וברזל כפשוטו או כמשל לחכמיה?**

**(דברים ח, ט) אֲרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְפַּנֵּת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תַחְסֹד
כֹּל בָּהּ אֲרֶץ אֲשֶׁר אַבְנֵיהָ בְּרֹזַל וּמַהֲרֵיהָ תַחְצַב נְחֹשֶׁת:**

מהו השבח באבני הברזל והרי הנחושת? והאמנם ארץ ישראל השתבחה במכרות ברזל ונחושת - היכן הם?

הרמב"ן מביא מהתרגום ירושלמי שהכתוב משבח את הארץ שימצאו בה מחצבים מן אבנים גדולות אבנים יקרות אבני גזית לבנות מהם בתים וחומות ומגדלות, לא כארץ מצרים וארצות רבות שהם שוכני בתי חומר, ונעשים ליושביהם קבריהם.

ת"י מבאר זאת באופן אחר:

אַרְעָא דְלָא בְּחוּסְרָנָא תִּיכְלוּן בְּהַ לְחֻמָּא לָא תַחְסֵר כָּל מִדְעָם בְּהַ אַרְעָא
 דִּי חִמְיָהָא גְזִירִין גְזִירִין בְּרִירוֹן הִי כְּפָרְזִילָא וְתִלְמִידָהָא נְשִׂאֲלִין נְשִׂאֲלִין
 מְסִימָן כְּנַחֲשָׂא:

[ארץ אשר לא בחיסרון תאכל בה לחם לא תחסר כל דבר בה. ארץ אשר חכמיה
 גוזרים גזירות חזקים כברזל ותלמידיה שואלים שאלות קשות כנחושת]

מבואר שת"י מתרגם שאבנים מברזל הם משל על החכמים הגוזרים גזירות חזקות כברזל, והרי הנחושת הם משל לתלמידיה השואלים שאלות קשות כנחושת.

בדרך זו פירשו בגמ' (תענית ד.) שפסוק זה אינו עוסק באבנים וברזל כפשוטו אלא בת"ח: ולמדו מכאן שכל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל אינו ת"ח, דכתיב 'ארץ אשר אבניה ברזל' אל תקרי אבניה אלא בונה, אלו תלמידי חכמים שעוסקים בבנינו של עולם ומחדדים זה את זה כברזל.

וענין ה'קשה כברזל' מבאר בת"י כאן שהוא על הגזירות של חכמים שדבריהם חזקים כברזל¹. וראה בכלי יקר (כאן) שהביא את דברי הגמ' הנ"ל, וביאר מדוע נדרש פסוק זה על ת"ח ולא כפשוטו:

*"ומה ראו על ככה לדרוש פסוק זה על לומדי תורה במקום שיש
 לפרש כפשוטו"? וביאר שבאו לישב בזה מה שנדמה כתמיהה
 בפסוק שמחד פותח בענין אכילת לחם - 'ארץ אשר לא במסכנות
 תאכל בה לחם'. וכך גם הפסוק הבא 'ואכלת ושבעת וברכת'. ומאידך
 נכנס באמצע ענין הברזל והנחושת.*

1. ובזה מיושב מה שאמרו חז"ל (תענית כו.) שלעולם יהיה אדם רך כקנה ואילו כאן נאמר בגמ' שעל הת"ח להיות קשה כברזל, ועיין בתו"ש ובנו"כ יהונתן כאן.

ולכן הבינו שהברזל והנחושת אינם כפשוטו אלא באים לרמז על
הת"ח שכך היא דרכת פת במלח תאכל, ולמרות זאת לא תש כחם,
אלא אבניה - בוגיה חזקים כברזל, ומהרים אלו תחצוב נחושת.

**וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ • האם נדרשת
זהירות כבר בשעת האכילה ואיך היא משליכה על הברכה?**

**(דברים ח, י) וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ
הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ:**

מה הפירוש על הארץ הטובה - על כללות הארץ או על הפירות המשובחים?

בתרגום אונקלוס מתרגם הארץ הטובה - 'ארעא טבתא' והיינו כללות הטובה שבארץ.

אולם ת"י מתרגם באופן אחר:

וְתִהְיוּן זְהִירִין בְּזִמְן דְּאִתּוּן אֹכְלִין וְשָׂבְעִין הוּוּן מוֹדִין וּמְבָרְכִין קָדָם יי
אֱלֹהֵכּוֹן עַל כָּל פִּירֵי אַרְעָא מְשַׁבְּחָא דִּיתֵב לְכוּן:
[ותהיו זהירים בשעה שאתם אוכלים ושבעים. היו מודים ומברכין לפני ה'
אלקיכם על כל פירות הארץ המשובחת שנתן לכם]

ת"י מוסיף שבפסוק זה נצטוונו להיזהר בעת שאנו אוכלין ושבעין לברך לפני ה' על פירות
הארץ המשובחת שנתן לנו. משמע ממנו שנדרשת זהירות כבר בזמן האכילה והשביעה ויש
לידע מדוע?

עוד מבואר בדבריו שמתרגם 'הארץ הטובה' - הפירות המשובחים. ואינו מפרש כפשוטו
שמדובר על כלות הטובה שיש בארץ אלא רק על הפירות

גם לעיל (בפסוק ז) "כי ה' אלוקיך מביאך אל 'ארץ טובה' מתרגם ארץ המשובחת בפירוטה..

טעם הדבר שת"י בחר לתרגם רק את טובת הפירות ולא את כללות הטובה שבארץ ביאר בספר 'בית אהרן', שהבין ת"י שפסוקים אלו מדברים על הטובה הרוחנית שיש בארץ. ומעלה זו ניכרת בפירותיה המשובחים. ולכך גם ההודאה בברכת המזון אינה על כללות הטובה שיש בארץ, אלא על המעלה הרוחנית שיש בארץ שניכרת בפירותיה.

וזהו שהוסיף ת"י שיש להיזהר כבר בזמן האכילה והשביעה, וכוונתו שיש לאכול בקדושה כדי להרגיש את מעלת המזון ברוחניותו, כי אם לא ירגישו מעלת הפירות ממילא לא תהיה ההודאה שלימה על פירות הארץ, (כי לא יודו על מעלה זו).

לְפָנַי בְּנֵי עֵנָק • מִיֵּהוּ הָעֵנָק אֲשֶׁר הִיָּה אֲבִיהֶם שֶׁל הָעֵנָקִים?

(דברים ט, ב) עַם גְּדוֹל וְרַם בְּנֵי עֵנָקִים אֲשֶׁר אַתָּה יֹדַעַת וְאַתָּה שְׂמִיעַת מִי וְתִיצֵב לְפָנַי בְּנֵי עֵנָק:

מי הם הענקים המוזכרים בפסוק? ומיהו אביהם שמחמתו הם מכונים 'בני ענק'?

הנה בתורה מובא כמה פעמים תואר 'הענק' על אבי הענקים, אך לא נתפרש מי הוא. בפרשת שלח כשהוציאו המרגלים את דיבת הארץ הזכירו בדבריהם את הענקים: (במדבר יג, כב): "וְשָׁם אַחִימֹן שֵׁשִׁי וְתַלְמִי יְלִידֵי הָעֵנָק". ובת"י שם: "וְתַמֹּן אַחִימֹן שֵׁשִׁי וְתַלְמִי מִרְבֵּינֵי דַעְנָק גְּבָרָא" - ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק הגיבור.

וכן בהמשך שם: (במדבר יג, כח) "וְגַם יְלִידֵי הָעֵנָק רְאִינוּ שָׁם". ובת"י שם: "וְאוּף מִרְבֵּינֵי דַעְנָק גְּבָרָא תַמִּינָא תַמֹּן". - וגם ילידי הענק הגיבור ראינו שם.

ומבואר שהגיבורים אשר יצא מהם עם 'בני הענקים' הם אחימן ששי ותלמי. שהם עצמם היו ילידי הענק אשר לא נתפרש שמו.

ת"י כאן מפרש את שמו:

עַם חָסִין וְגִיּוֹתָן הִי כְּגִבְרָא דְאַתּוֹן יְדַעְתּוֹן וְאַתּוֹן שְׂמִיעַתּוֹן. מִן יִיכּוֹל לְמִיקָם קְדָם בְּנֵי דַעְפְרוֹן גְּבָרָא:

[עם גדול וחזק בני גבורים אשר אתה ידעת ואתה שמעת. מי יכול להתייצב לפני בני עפרון הגבור]

מבואר בת"י ש'עפרון' הוא היה אביהם של הענקים הללו.

כך גם תירגם יונתן לעיל (דברים א, כח): "אֲנִי אֶנְחֶנּוּ עֲלֵימָם אֲחִינוּ הַמָּסוּ אֶת לִבְבָנוּ לֵאמֹר עִם גְּדוֹל וָרֶם מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בְּשָׁמַיִם וְגַם בְּנֵי עֲנָקִים רְאִינוּ שָׁם". - ואוף בְּנֵי עֲפְרוֹן גִּבּוֹר חֲמִינָא תַמָּן - וגם בני עפרון הגבור ראינו שם.

והנה עפרון הוא 'עפרון בן צוחר החתי' אשר התגורר בקרית ארבע - היא חברון, ומכר לאברהם אבינו את מערת המכפלה.

ואכן מבואר בחז"ל שגיבורים הללו התגוררו בחברון. (הובא ברש"י בראשית נח, ד) ולדעה אחת, שם המקום 'קרית ארבע', הוא על שם ארבעת הענקים והם: עפרון ושלושת בניו - אחימן ששי ותלמי.

אמנם ישנו פירוש ששמו של אבי הענקים היה 'ארבע', ולכן נקראת הקריה על שמו. (ראה ברש"י יהושע יד, טו²)

כִּי שִׁחַת עֲמֹךְ • מְדוּעַ עִם יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ עִמּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה?

(דברים ט, יב) וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהֵי קוֹם רַד מִיָּד מִיָּהּ מִיָּהּ כִּי שִׁחַת עֲמֹךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרָיִם סָדוּ מִיָּהּ מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתָם עֲשׂוּ לָהֶם מִסְכָּה:

מה הפירוש 'כי שחת עמך אשר הוצאת ממצרים', הלא עם ה' הם, ומשה היה רק השליח להוציאם?

2. וכן הוא ברמב"ן: "אפשר כי ארבע הוא אבי אחימן ששי ותלמי, ועל שם שהיו הענקים ארבעה יקראוהו כן, והכתוב שאמר קרית ארבע אבי הענק היא חברון, יהיה פירושו אבי הענקים, על כן אמר ענק וילידי הענק, בנו הגדול בהם, כאשר אמרו האדם הגדול בענקים הוא, ולכך באה בו ה"א הידיעה, ונקראו ענקים על יופי קומתם, כי הם ענקים לגרורות בני האדם, כמו שנקראו בני האלקים בסדר בראשית, כאשר פירשתי שם" ... (במדבר יג כב)

בת"י כאן מתבאר הדבר:

וַיֹּאמֶר יי' לִי, קוּם חוּת בְּפָרְיֵעַ מִקָּא, אַרוּם חֲבִילוֹ אֶרְחַתְהוּן עִמָּא דְאֶתְקַרְיִין
עַל שְׁמֵךְ, דְּאֶפִּיקְתָּא מֵאַרְעֵ דְּמִצְרַיִם סָטוּ בְּפָרְיֵעַ מִן אֹרְחָא דְּפִקִּדְתִּינִין
בְּסִינֵי לָא תַעֲבֹדוּן לְכוּן צְלָם וְצוּרָה וְעֵבֹדוּ לְהוּן מִתְּקָא:

[וַיֹּאמֶר ה' לִי, קוּם רַד מֵהַר מִכָּאן, כִּי שַׁחַתוּ דְרֻכֵיהֶם - הַעַם שֶׁנִּקְרְאוּ עַל שְׁמֵךְ,
שֶׁהוּצֵאת מֵאַרְץ מִצְרַיִם, סָרוּ מֵהַר מִן הַדֶּרֶךְ שֶׁצִּוִּיתִים בְּסִינֵי לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם פֶּסֶל
וְתַמוּנָה. וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִסְכָּה]

ת"י מבאר שבני ישראל וודאי עם ה' הם, אלא שהם נקראים על שמו של משה.

טעם הדבר שבני ישראל נקראו על שמו של משה מצינו במכילתא (מס' דשירה א'):

"נתן נפשו על ישראל נקראו על שמו, שנאמר (שמות לב, ז) 'לך רד
כי שחת עמך' לפי שנתן נפשו עליהם נקראו על שמו. והיכן מצינו
במשה שנתן נפשו עליהם, שנאמר: 'ויהי בימים ההם ויגדל משה
ויצא אל אחיו וירא בסבלותם', וכתוב: 'זיפן כה וכה', הא לפי שנתן
נפשו עליהם נקראו על שמו".

**וְאַשְׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם • האם האותיות פרחו רק לאחר שבירת
הלוחות?**

**(דברים ט, יז) וְאַתְּפֹשֵׁ בְּשֵׁנֵי הַלְּחָת וְאַשְׁלַכֶם מֵעַל שֵׁתֵי יָדָי
וְאַשְׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם:**

מדוע שבר משה את הלוחות לעיני בני ישראל?

טעם הדבר מבואר בחזקוני כאן "כדי שלא לחייבכם, שהרי כתיב 'לא יהיה לך אלהים אחרים
על פני' ואתם עשיתם את העגל".

מבואר שהשבירה בפניהם היתה כעין מחאה על עשיית העגל, ודין מחאה זו להיעשות בפניהם ובכוחה להציל את בני ישראל.

אולם בת"י מבואר אחרת:

וְאַחֲדַת בְּתָרִין לִוְחָא, וְטָלְקְתִּינוּן מֵעֲלוֹי תְּרִתִּין יָדֵי, וְתִבְרְתִּינוּן וְאַתּוּן
חֲמִינִין פֶּד לִוְחָא מִיְתְּבְּרִין וְאַתְּוֹתָא פְּרָחִין:

[ואחזיק בשני הלוחות, והשלכתים מעל שני ידי, ואשברם ואתם רואים כאשר
הלוחות נשברים ואותיות פורחות]

בספר 'נו"כ יהונתן' ביאר, שת"י דייק את מה שאמר משה 'ואשברם', לאחר שכבר דיבר על פעולת השבירה והיא ה'ואשליכם'. ומדוע מתוארת השבירה כדבר נוסף שעשה משה, ומזה למד ת"י שלשון השבירה מתייחס לכך שמשה השליך את הלוחות לעיניהם והראה להם כיצד הלוחות נשברות אך האותיות פורחות באויר.

ענין זה של אותיות פורחות באויר מוזכר בגמ' (פסחים פז:):

"שלשה חזרו למטעתן (למקום נטיעתם), אלו הן: ישראל, כסף
מצרים, וכתב לוחות... כתב הלוחות דכתיב (דברים ט, יז) 'ואשברם
לעיניכם', תגא לוחות נשברו ואותיות פורחות".

ובמדרש (תנחומא עקב יא):

"על מה שִׁבְּרָן. על שִׁפְּרַח הַכְּתָב מֵעֲלֵיהֶם.... מָה רָאָה, רָאָה הָאוֹתִיּוֹת
שִׁפְּרָחוּ...."

פריחת האותיות לאחר שבירת הלוחות

לדעת חז"ל פריחת האותיות היתה סיבת השבירה, ומחמת שפרחו פקעה הקדושה מן הלוחות ונעשו כבדים עד שמשה לא יכל לשאתם.

אולם ת"י כאן חוזר על דעתו שפריחת האותיות באויר היתה רק לאחר שנשברו הלוחות, וכמו שכתב לעיל בפרשת כי תשא (שמות לב, יט):

"וישלך מידיך את הלוחות ושבר אותם לרגלי ההר, אבל כתב הקודש"

אשר בהם היה פורח וטס לאויר השמים, והיה צועק ואומר: חבל על העם ששמעו בהר סיני מפי הקודש לא תעשו לכם צלם וצורה וכל דמות, ולסוף ארבעים יום עשו עגל מסכה שאין בה ממש".

הפלא בראיית האותיות פורחות

בת"י משמע שהיה זה דבר פלא שראו ישראל את פריחת האותיות מהלוחות. וכך כתב רש"י (פסחים ז:): לבאר כיצד למדה הגמ' מפסוק זה שבני ישראל ראו כיצד האותיות פורחות באויר, וכתב רש"י שלמדה הגמ' ממה שכתוב 'לעיניכם'³ - "כלומר דבר פלא ראיתם שם שהעין פונה להסתכל בו".

והנה במהרש"א (פסחים ז:): הקשה שהרי האותיות היו חרותות מעבר לעבר וכדאיתא בגמ' (שבת קד.) 'מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדות', ונמצא שכשנשתברו הלוחות לא היו ממש אותיות שיכולות לפרוח כי אויר היו, והכיצד נאמר שראו 'אותיות פורחות'?

וישב דגם זה היה נס, ונס בתוך נס היה, שראו אותיות אלו שהן אויר שהיו פורחות⁴.

והנה זכו בני ישראל לראות נסים ונפלאות אלו דומה למה שראו במעמד הר סיני, וזאת למרות שהיו בשעה קשה זו של חטא העגל, ללמדך שראויים ישראל לנסים ונפלאות גם בעת שחוטאים ועוברים על רצונו יתברך.

3. במהרש"א ביאר הדיוק מדכתיב 'לעיניכם' ולא כתיב 'לפניכם'. ועוד ששמעו שכל ישראל ראו זאת וכמו שפירש רש"י את הפסוק האחרון של התורה: 'וכל המרא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל' - היינו ששבר את הלוחות מדעתו לעיני כל ישראל, והכיצד ראו כל ישראל שהיו מפוזרים במחנה את שבירת הלוחות. אך אם פרחו האותיות מיושב, היות וזה התרחש באויר וניתן לראות זאת מכל מקום במחנה.

4. וראה במשנת יעקב (גירושין פ"ד ה"ז) שדייק מהחסידי דוד על התוספתא שכל האותיות עמדו בנס ולא רק המ"ם והסמ"ך. שהנה כתב רש"י על כך שהמ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים "שהיתה חקיקתן משני עבריהן הלכך שאר אותיות יש להם מקום דבק אלא מ"ם וסמ"ך היתה באויר".

וסבר החסידי דוד שלמרות שיתר האותיות היה להם מקום דבק ויכלו לעמוד בלא נס מ"ם עמדו בנס, וא"כ נמצא שכשפרחו האותיות היה כאן צורה של אותיות ממש שיכל לפרוח. וא"כ לדבריו לא היה זה נס בתוך נס.

**כִּי יִגְרָתִי מִפְּנֵי הָאָף וְהַחֲמָה • ממה היה ירא משה מחרון
אף ה' או ממלאכי חבלה?**

**(דברים ט, יט) כִּי יִגְרָתִי מִפְּנֵי הָאָף וְהַחֲמָה אֲשֶׁר קִצַּף יְיָ עֲלֵיכֶם
לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְיָ אֱלֹהֵי גַם בַּפֶּעַם הַהוּא:**

מהם האף והחמימה? חרון אף ה' או מלאכי חבלה?

הרמב"ן מפרש שמשה היה ירא מפני האף והחמימה אשר קצף עליהם ה' עוד ממעשה העגל, ולמרות שה' ניחם על רעה זו מ"מ חשש משה.

ת"י מביא כאן מדרש, שמשה היה ירא ממלאכי חבלה ששם 'אף וחמימה':

כִּי הָיָא זְמַנָּא אֲנִשְׁתַּלְחֹן מִן קָדָם יְיָ חַמְשָׁתִּי מְלָאכֵיָא מְחַבְּלֵיָא לְחַבְּלֵיָא
יַת יִשְׂרָאֵל, אָף וְחַמָּה וְקִצַּף וּמִשְׁחִית וְחָרוֹן. כִּיּוֹן דִּי שָׁמַע מֹשֶׁה רַבְּהוֹן
דִּישְׂרָאֵל אֲזַל וְאֲדַכְּרַ שְׁמָא רַבָּא וְנִקְרָא וְאִזְקִים מְקַבְּרֵהוֹן אַבְרָהָם וַיִּצְחַק
וַיַּעֲקֹב וְקִמּוֹן בְּצִלּוֹתָא קָדָם יְיָ. וּמִן יַד אֲתַכְּלִיאוּ תִּלְתַּת מְנַהוֹן וְאֲנִשְׁתַּיִירוֹן
תַּרְיֵן אָף וְחִימָא. בְּעָא מֹשֶׁה רַחֲמִין וְאִיתְכְּלִיאוּ אוּף תַּרְיֵהוֹן וְחַפְּר שַׁיַּח
בְּאַרְעָא דְמוֹאָב וְטַמְרָנוֹן בְּשַׁבּוּעַת שְׁמָא רַבָּא וְדַחֲלֵיָא, דְּהַכִּין כְּתִיב
אַרוֹם דִּחֲלִית מִן קָדָם רוּגְזָא וְחִימָתָא דְרָגוּ יְיָ עֲלֵיכוֹן לְמִשְׁצִיָּא וְתַכוֹן
וְקַבִּיל יְיָ צִלּוֹתִי אוּף בְּזְמַנָּא הַהוּא:

[בעת ההיא נשתלחו מאת ה' חמשת מלאכי חבלה לחבל את ישראל, אף וחמה
וקצף ומשחית וחרון. וכאשר שמע משה רבם של ישראל הלך והזכיר שם הגדול
והמכובד, והעמיד מקבריהם אברהם ויצחק ויעקב, ויעמדו בתפילה לפני ה' ומיד
כלו שלשה מהם ונשארו שנים - אף וחמה. בקש משה רחמים וכלו גם שניהם.
וחפר שיח בארץ מואב ויטמנם בשבועת שם הגדול והנורא, כי כן כתוב 'כי
יגורתי מפני האף והחמה שקצף ה' עליכם להשמיד אתכם'. וקבל ה' תפילתי גם
בפעם הזאת]

לדעת ת"י ג' מלאכים מתוך החמישה התכלו על ידי תפילת האבות, ושני המלאכים הנותרים

שהם אף וחימה, התכלו על ידי תפילתו של משה.

בת"י בפרשת קרח מבואר שמלאך החבלה ששמו 'קצף' לא התכלה, אלא היה קיים ורק עוכב מלחבל. ובגלל חטא עדת קרח ניתנה לו רשות לחבל והוא שהשחית במגיפה. וזהו שאמר משה לאהרן (במדבר יז, יא): "קח את המחטה ותן עליה אש מעל המזבח ושים קטורת והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם פי יצא הקצף מלפני יי החל הנגף".

ובת"י שם:

"כי יצא המחבל שנכלו בחורב אשר שמו קצף מאת ה', ברשות החל להרוג".

מדרש זה מובא גם במדרש תנחומא (כי תשא כ) ובמדרש רבה (קהלת ד, ג). ובפרקי דר"א (פמ"ד) בשינוי פרטים⁵.

במדרש רבה מתואר שג' המשחיתים מתו מעצם הזכרת זכות האבות ולא מחמת תפילתם. עוד מתואר ששני המשחיתים הנותרים הומתו אחד על ידי משה, ואחד על ידי הקב"ה:

"כִּינֹן שְׂבָאוֹ לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה, לֹא הִנִּיחַ מִשֶּׁה זְוִית בְּקִרְקַע הַהָר שֶׁלֹּא נִחְבַּט עָלֶיהָ וּמִבְקֵשׁ תִּפְלֵה וְרַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא נִעְנָה, וְנִזְדָּוְגוּ לוֹ חֲמִשָּׁה מְלֹאכֵי חֲבָלָה, קֶצֶף, וּמִשְׁחִית, וְהַשְּׂמֵד, אֶף, וְחִמָּה. מִיַּד נִתְגַּרְא מִשֶּׁה מָהוּ, מָה עָשָׂה נִחְלָה בְּמַעֲשֵׂה אָבוֹת, מִיַּד הַזְּכִיר וְאָמַר (שְׁמוֹת ל"ב:י"ג) זְכוֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדָי. ...בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְמַלֵּא בְּרוּחַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּחַ הַרַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת ל"ב:י"ג) וַיִּנָּחֶם ה' וְגו', מִיַּד נִסְתַּלְקוּ מִפְּנֵי שְׁלֹשָׁה מְלֹאכֵי חֲבָלָה, קֶצֶף, וּמִשְׁחִית, וְהַשְּׂמֵד, וְנִשְׁתַּיְרוּ שְׁנַיִם, אֶף, וְחִמָּה, הִדָּא הוּא דְכַתִּיב (דְּבָרִים ט':י"ט) כִּי יִגְרָתִי מִפְּנֵי הָאֶף וְהַחֲמָה. אָמַר לְפָנָיו רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם יִכַּיל אֲנָא מִיָּקָם בְּתַרְוִיהוֹן, סְבוּל אֵת חַד וְאֲנָא חַד ... וּמִנִּין שֶׁעָמַד מִשֶּׁה בְּאֶחָד מְלֹאכֵי חֲמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים ק"ו:כ"ג) וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֶם לִוְלֵי מִשֶּׁה בְּחִירוֹ עָמַד בְּפָרִץ לְפָנָיו לְהַשִּׁיב חֲמָתוֹ מִהַשְּׁחִית".

5. בפרקי דר"א מבואר שמלאכי החבלה שנותרו הם חרון ומשחית. ומשה חפר בארץ כבית דירה גדולה בנחלת בני גד והטמין שם את חרון כאדם שהוא חבוש בארץ. עיי"ש

שָׁם מִת אֶהָרֶן וַיִּקְבֹּר שָׁם וַיִּכְהֶן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַחְתָּיו

• מה השייכות בין כהונת אלעזר לפורענות שבאה מחמת

שנתעצלו בהספדו של אהרן?

(דברים י, ז) **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת בְּנֵי יַעֲקֹב מוֹסְדָה שָׁם**

מִת אֶהָרֶן וַיִּקְבֹּר שָׁם וַיִּכְהֶן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַחְתָּיו:

כיצד נאמר שאהרן מת במוסרה הלא אהרן מת בהר ההר? ועוד הלא סדר המסעות היה הפוך - ממוסרה לבני יעקן?

רש"י עמד בזה וביאר שזה חלק מהתוכחה שהוכיח משה על כך שלאחר מות אהרן שנסתלקו ענני הכבוד היו יראים ממלחמת ערד ורצו לשוב מצרימה וחזרו לאחוריהם שמונה מסעות עד בני יעקן ומשם למוסרה. ושם נלחמו עמם בני לוי והרגו זה בזה עד שחזרו למחנה ועשו מספד גדול על אהרן כאילו מת שם אהרן משום שהבינו שמיתתו גרמה להם זאת.

כדברים האלה מבואר בת"י עם תוספת:

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָטְלוּ מִן בּוֹפְרָנֵי בְּיַרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב לְמוֹסְרָה, תִּמְּן אֲנַח עֲמָהוֹן עֲמֶלֶק כִּד מֶלֶךְ בְּעֶרְדַּ דְּשִׁמְעַ דְּמִית אֶהָרֶן וְאַסְתִּלְקוּ עֲנָנֵי יִקְרָא, וּמְדַעְקַת עַל יִשְׂרָאֵל עַל קַרְבָּא הַהוּא בָּעוּ לְמִיתוּב לְמִצְרַיִם וְהִדְרִי שִׁית מְטִלִין, רְדְפוּ בְּנֵי לְוִי בְּתִרְיָהוֹן וּקְטְלוּ מְנַהוֹן תִּמְּנֵי גְנִיסָן וְהִדְרוּ לְאַחֲרִיָּהוֹן, אַף מִבְּנֵי לְוִי אֶתְקִטְלוּ אַרְבַּע גְּנִיסָן, אֲמָרוּ דִּין לְדִין מֵאֵן גָּרַם לְנָא קְטוּלָא הָדָא אֶלָּא עַל דְּאֶתְרִשְׁלָנָא בְּמִסְפְּדָא דְּאֶהָרֶן חֲסִידָא וּקְבָעוּ תִּמְּן מִסְפְּדָא כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֵלוּ תִּמְּן מִת אֶהָרֶן וְאֶתְקַבְּר תִּמְּן, וּבְכֵן שְׁמִישׁ אֶלְעָזָר בְּרִיָּה בְּאֶתְרוּי:

[ובני ישראל נסעו מכפרי בארות בני יעקן למוסרה שם נלחם עמהם עמלק כאשר מלך בערד, ששמע שמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד ומשהצר על ישראל על מלחמה ההיא רצו לשוב למצרים, וחזרו שש מסעות. רדפו בני לוי אחריהם והרגו מהם שמונה משפחות וחזרו לאחריהם גם מבני לוי נהרגו ארבע משפחות, אמרו זה לזה מי גרם לנו הרג זה כי אם על שהתרשלנו בהספדו של אהרן

החסיד, וקבעו שם מספד כל בני ישראל כאילו שם מת אהרן ונקבר שם. ואז כהן
אלעזר בנו תחתיו]

בת"י מבואר א. שהסיקו ממאורעות אלו שההתעצלות בהספדו של אהרן גרמה למיתה זו. ודלא כמשמע ברש"י שעצם מיתת אהרן גרמה להם - שנחסרה הזכות של אהרן.

ב. עוד מבואר בת"י ממה שמסיים 'ובכן שמיש אלעזר בריה באתרוי'. שאלעזר בן אהרן החל לכהן בכהונה גדולה במעמד המספד שעשו על אהרן, וכבר תמה על כך היין הטוב שהלא אלעזר נתמנה זמן רב קודם בעת שנסתלק אהרן.

והביאור בזה שחלק מההתעצלות בהספדו של אהרן היה שאף לא נאותו לכבד את אלעזר בנו כראוי ואף שנתמנה זמן רב קודם לכם החלו לכבדו רק מעת המספד הגדול שעשו על אהרן שהבינו שלא כיבדו את אהרן כראוי ומעתה מוטל עליהם אף לכבד את אלעזר בנו שעמד תחתיו.

וכן כתב הספורנו (כאן) שחלק מחטאם היה שלא חששו לכבודו של אלעזר:

"אע"פ שראו שתפלת הצדיק מגינה על דורו ושראוי להתאונן על מיתתו, הנה קצתם או רובם שהיו רועים במדבר נסעו למוסרה למצוא מים ומרעה לצאן ובעודם שם מת אהרן ויקבר ויכהן אלעזר. ולא באו להתאונן על המיתה ולא להתאבל על הקבורה ולא חששו לכבד אלעזר שכהן תחתיו אבל משם נסעו הגדגדה לרעות צאן.

**הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ • מה בא הפסוק ללמדנו בכך שהשמים
והארץ וכל אשר בה לה'?**

**(דברים י, יד) הֵן לַיהוָה אֱלֹהֵיךָ הַשָּׁמַיִם וְשְׁמַיִ הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ
וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ:**

האם 'וכל אשר בה', הולך על הארץ או אף על השמים?

ברש"י משמע שזה הולך על הארץ ומשמעות הפסוק היא הן לה' אלוקיך הכל - שמים ושמי
השמים הארץ וכל אשר בה, ואף על פי כן רק באבותיך חשק ה' מן הכל.

ת"י מבאר בדרך שונה:

**הָא דַּיִ אֱלֹהֵכּוֹן שְׁמַיָא וְשְׁמַיִ שְׁמַיָא וְכִתִּי מְלָאכְיָא דְבְּהוֹן לְמִשְׁמַנְשִׁין
קְדָמוּי אֲרַעָא וְכָל דְּאִית בָּהּ:**

[הן של ה' אלוקיך השמים ושמי השמים וכתי המלכים שבהם לשמש לפניו.
הארץ וכל שיש בה]

לדברי ת"י הפסוק בא לומר שלמרות שיש לה' את השמים ושמי השמים שבהם משמשים
לפניו כתות של מלאכים, בכל זאת, 'רק באבותיך חשק ה' - בעבודתם ולא בעבודת המלכים.

